

नेवाका ८१ प्रतिशत
आयोजनाहरू चल्दो
अवस्थामा : पृष्ठ ३

विकासको छुट्टा
अवसरले ल्याएको
परिवर्तन : पृष्ठ ५

अव्यय भयो
निव्द्राबाट भस्मिकएर
बिउंभिनू पर्ने
बाध्यता : पृष्ठ ७

वित्तीय पारदर्शिता
र सुशासनमा
नेवाको अनुभव :
पृष्ठ ८

पानी र सरसफाइ

नेपाल स्वास्थ्यको लागि पानी (नेवा) को त्रैमासिक बुलेटिन

वर्ष २१

अंक २

माघ २०७९

समाज कल्याण परिषदद्वारा बागलुङ र सिन्धुली जिल्लामा निर्मित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

नेपालमा कार्यरत सामाजिक संस्थाहरूको कामको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने संस्था समाज कल्याण परिषदले आ.व. २०७६/०७७ मा नेवाका प्रदेश कार्यालयहरू अन्तर्गत बागलुङ र सिन्धुली जिल्लामा निर्मित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरेको छ। यस क्रममा यही पुष १ देखि ३ गतेसम्म बागलुङ जिल्लाको निसीखोला गाँउपालिका - ६ मा निर्मित मलोहा, बराह, पाडार भार्कवाड तथा बडिगाड गाउँपालिका - ९ मा निर्मित बल्घास मैदाले खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरूको स्थलगत अनुगमन गरिएको थियो। अनुगमन टोलीले आयोजनामा निर्माण भएका मुहान, ट्याङ्की तथा धाराहरूको निरीक्षणका साथै उपभोक्ता समितिहरूका पदाधिकारीहरूसँग छलफल गरेको थियो। अनुगमनका क्रममा सो टोलीले आयोजना निर्माणपछि उपभोक्ताहरूले पाएको सहजता र त्यसबाट उनीहरूको दिनचर्यामा आएको परिवर्तन, आयोजनाको मर्मत सम्भार योजना, मर्मत सम्भार कोष, आयोजना दिगो राख्न गरिएको सोच तथा सरसफाइको अवस्थाबारे जानकारी लिएको थियो। यसैगरी अनुगमन टोलीले खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू सञ्चालन भएको बडिगाड गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूसँग पनि आयोजनाका

बडिगाड गाउँपालिकाका अध्यक्षसँग छलफल गर्दै अनुगमन टोलीका सदस्यहरू

सम्बन्धमा छलफल गरेको थियो। उक्त छलफलमा खासगरी गाउँपालिकाले लगानी गर्ने सम्पूरक रकम, जनश्रमदान तथा निर्माण भएका आयोजनाहरूको दिगोपनाका बारेमा छलफल भएको थियो।

सो अनुगमन टोलीले नेवालाई बेसलाइन सर्भे गर्दा वातावरणीय अध्ययन गर्न तथा आयोजना सम्पन्न भएपछि सामाजिक अनुगमन र प्रभाव अध्ययन गर्न सुझाव दिएको थियो। यस क्रममा अनुगमन टोलीलाई नेवाले आयोजना सम्पन्न भएपछि प्रत्येक आयोजनामा सार्वजनिक लेखा परीक्षण गर्ने, आयोजनाको दिगोपनलाई विशेष महत्व दिने र सुशासन कायम राख्न विशेष जोड दिइने गरिएको जानकारी दिएको थियो।

यसैगरी परिषदले यही पुष ११ देखि १५ गते सम्म सिन्धुली जिल्लाको गोलज्वर गाउँपालिका - ४ मा सम्पन्न रानीखोला खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना, दुधौली नगरपालिका - १४ मा सम्पन्न झौंकीटार खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना र कमलामाई नगरपालिका - १२ मा सम्पन्न भण्डारखोला खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको अनुगमन गरेको थियो।

कार्य - विवेक भण्डार, बाहल

आयोजना स्थलको निरीक्षण गर्दै अनुगमन टोलीका सदस्यहरू

सम्पादन मण्डल

डा. महेश्वर प्रसाद यादव, संयोजक
(पिएमआर प्रबन्धक)

अरुण कुमार श्रेष्ठ, सदस्य
(वास प्रबन्धक)

उमेश बस्नेत, सदस्य
(फण्डरेजिड संयोजक)

भरत अधिकारी, सदस्य
(विज्ञ सम्पादक)

सल्लाहकार

ई. रेशम जंग सिंह
(निर्देशक, नेवा)

कुमार प्रसाद सिलवाल
(वरिष्ठ प्रबन्धक - फिल्ड अप्रेसन)

दिनेश उप्रेती

(प्रशासन तथा मानव संसाधन प्रबन्धक)

नेपाल स्वास्थ्यको लागि पानी (नेवा)

लोहसाल, काठमाडौं, नेपाल
पोष्ट बक्स नं. : ४२३१

फोन नं. : ०१-४०१५७०७, ४०१५६०८

टोल फ्री नं. : १६६० ०१ २३४५०

इमेल : newah@newah.org.np

वेबसाइट : www.newah.org.np

सम्पादकीय

सुशासनको व्यावहारिक अभ्यासमा नेवा

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता नागरिकको मौलिक अधिकार हो। हाम्रो देशको सन्दर्भमा त यो प्रत्येक नागरिकको संविधान प्रदत्त अधिकार समेत हो। त्यसैले यी सुविधाहरूको सर्वसुलभ, पर्याप्त, गुणस्तरीय र अविच्छिन्न पहुँच राज्य र राज्यद्वारा निर्देशित सेवा प्रदायकहरूको प्रमुख दायित्व हो।

यो संवेदनशीलतालाई ध्यानमा राखेर नेवाले आफ्नो आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग एवं सहजीकरणमा सञ्चालित आयोजनाहरूमा सुशासनलाई प्राथमिकता दिँदै आएको छ। आयोजनाका प्रत्येक चरणमा नेवाले उपभोक्ताहरूको समावेशीपूर्ण सहभागिता, समता र सामाजिक न्यायलाई महत्व दिने गरेको छ। आयोजना सञ्चालन पूर्व गरिने आम भेला, सार्वजनिक सुनुवाईहरू, समय समयमा गरिने आन्तरिक र बाह्य लेखा परीक्षण, जिम्मेवार निकायहरूबाट हुने अनुगमन, आयोजना क्षेत्रको सार्वजनिक स्थलमा सबैले बुझ्ने र देख्ने गरी राखिने आयोजना सम्बन्धी विवरणहरू यसका केही उदाहरण हुन्।

खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू डिजाइन अवधि सम्म निर्वाध रूपले सञ्चालन होउन् भन्ने कुरामा नेवा सदैव सजग छ। त्यसैले आयोजनाको दिगोपनका लागि नेवाले विविध प्रकारका व्यवस्था गरेको छ। आयोजनाको असफलता प्राविधिक विषय मात्र नभई यसको सञ्चालनमा सुशासनको अभाव हुनु पनि हो। आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा पारदर्शिता, कार्यकुशलता, उपभोक्ताहरूको समतापूर्ण पहुँच भएन भने आयोजनाहरू निर्माण भएको केही समयमा नै रुग्ण हुँदै जान्छन्। त्यसैले यस्ता संभावित दुरावस्था आउन नदिन नेवाले अपनाएका सुशासनका विधिहरूले नै आज नेवाका ८१ प्रतिशत आयोजनाहरू पूर्ण रूपमा सञ्चालित छन्। आगामी दिनमा यो दरलाई पूर्णतातिर लैजान नेवा कृतसंकल्पित छ।

समाज कल्याण परिषद्द्वारा...

अनुगमन टोलीद्वारा खानेपानी प्रणालीको मुहान, पानी जम्मा गर्ने ट्याङ्की धारा र पाइप लाइनहरू तथा उपभोक्ताहरूले घर घरमा बनाएको फोहर फाल्ने खाडल, चाड, जुट्यान र चर्पीहरूका साथै कमलामाई नगरपालिका - १२ मा शौर्य प्रविधिबाट सञ्चालन भएको भण्डारखोला खानेपानी लिफ्टीड आयोजनाको पनि अनुगमन गरिएको थियो। अनुगमन टोलीका सदस्यहरूले उपभोक्ताहरूसँग खानेपानी आयोजना दिगो राख्न तथा खानेपानी गुणस्तर कायम राख्न गरिएका पहलहरूका बारेमा जानकारी लिएको थियो।

अनुगमन भ्रमणका क्रममा परिषदको टोलीसँग नेवा प्रधान कार्यालय तथा सम्बन्धित प्रदेश कार्यालयका कर्मचारीहरूको संलग्नता थियो।

अनुगमन टोलीले नवाको प्रधान कार्यालयमा उच्च व्यवस्थापन समूह र नेवाको कार्यसमितिसँग समेत छलफल गरेको थियो। परिषद्ले गठन गरेको तीन सदस्यीय अनुगमन टोलीमा कार्यक्रम विज्ञ नवीन भण्डारी टोली नेता हुनुहुन्थ्यो भने परिषद्का सहायक निर्देशक खगनाथ रेग्मी र आर्थिक विज्ञ स्तुती रेग्मी सदस्य रहनु भएको थियो।

✍ विनोद कोइराला/विवेक प्रसाद दाहाल

नेवालाई शुभकामना

कहिले पाउँला स्वच्छ पानी भन्दै छट्पटियाँ
धन्य रैछौं नेवा तिमि बल्ल पानी पियाँ
धमिलो पानी पिउँदा तड्पिएर जियाँ
घण्टौं धाई पानी बोक्दा पढाईमा पिछडियाँ
सरसफाइ र स्वस्थ बन्ने धेरै ज्ञान लियाँ
नेवाले नै गर्दा मैले स्वच्छ पानी पियाँ
पानीको धेरै दुःख हुँदा अबै खटियाँ
श्रम गन्यौं मिलीजुली गाउँमा पानी ल्यायाँ
घर घर आउने पानी पहिले कहाँ थियो ?
नेवा सधैं फलोस् फूलोस् आशीर्वाद दियाँ
सफा भयो गाउँघर सफा पानी पियाँ
नेवा तिमिलाई लाखौंलाख शुभकामना दियाँ

✍ दुर्गा थापा 'प्रयास'
(उपभोक्ता, सोलीघोप्टे खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना
बडिगाड गाउँपालिका -३, शीशाखानी, बागलुङ)

हेलो अनुगमनबाट प्राप्त निष्कर्ष

नेवाका ८१ प्रतिशत आयोजनाहरू चल्दो अवस्थामा

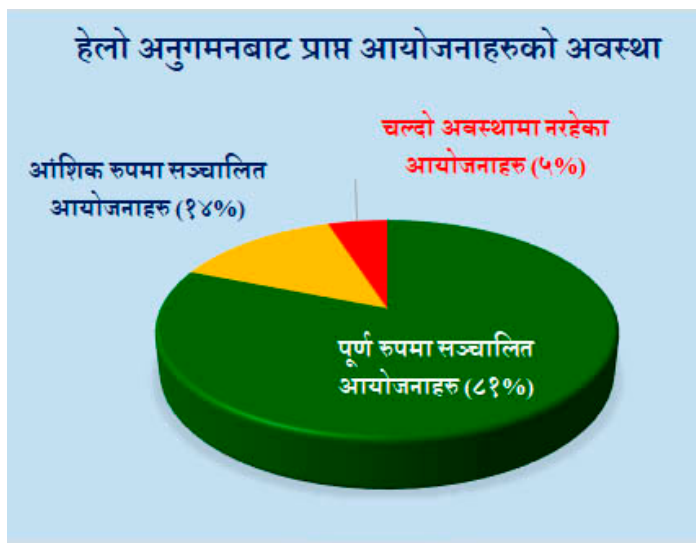
नेपाल स्वास्थ्यको लागि पानी (नेवा) को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा समुदायमा सञ्चालित आयोजनाहरूमध्ये ८१ प्रतिशत आयोजनाहरू चल्दो अवस्थामा रहेको पाइएको छ । यही २०७९ असोजदेखि मंसिरसम्ममा सिन्धुली, बागलुङ, चितवन, धादिङ र नुवाकोट जिल्लाहरूमा 'हेलो अनुगमन' विधि अपनाई गरिएको ३६४ आयोजनाहरूको तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा त्यस्तो नतिजा आएको हो । हेलो अनुगमन गरिएका आयोजनाहरूमध्ये २९४ आयोजनाहरू पूर्ण रूपमा संचालनमा रहेको पाइएको छ । त्यसैगरी ५२ आयोजनाहरू आंशिक रूपमा संचालनमा रहेका छन् भने १८ आयोजनाहरू चल्दो अवस्थामा नरहेको देखिन्छ ।

समयानुकूल प्रविधि तथा पद्धति अवलम्बन गर्ने क्रममा नेवाले खानेपानी आयोजनाहरूलाई चल्दो अवस्थामा राख्न र दिगो बनाउने हेतुले कार्यान्वयन पछिको अनुगमन तथा सहयोग पद्धतिलाई आत्मसात गरेको छ । नेवाले वि.सं. २०५२ देखि एक दशकसम्म हवाईपत्र अनुगमन पद्धति अवलम्बन गरेको थियो भने मोबाइल फोनको प्रयोगमा व्यापकता आएपछि वि.सं. २०७२ असोजदेखि स्थलगत अनुगमनको अतिरिक्त अभिनव संयन्त्रको रूपमा हेलो अनुगमनको प्रयोग गर्दै आइरहेको छ । जस अन्तर्गत नेवाका प्राविधिकहरूले प्रत्येक वर्ष एकपटक प्रायः वर्षा यामपछि मर्मत कार्यकर्ताहरू र उपभोक्ता समितिलाई फोन गरेर पुरानो आयोजनाहरूको अवस्था बारे जानकारी लिने गर्छन् ।

हेलो अनुगमन अन्तर्गत मर्मत कार्यकर्ताबाट सबै धाराहरूको अन्तिम भ्रमण, धाराहरूको चल्दो अवस्था, समस्या भएका धाराहरूको विस्तृत जानकारी, समाधान गर्न कति समय लाग्छ, समाधान गर्न नसक्ने भए त्यसको कारण के हो, जगेडा सामग्रीहरूको जाँच, समितिले मर्मत कार्यकर्तालाई नियमित रूपमा भुक्तानी गरिरहेको छ वा छैन भन्ने बारे जानकारी संकलन गरिन्छ ।

उपभोक्ता समितिबाट मर्मत सम्भार कोषको संकलन, कुल मर्मत सम्भार कोष, समितिको बैठकहरूको नियमितता, जगेडा सामग्रीहरू बारेमा जानकारी संकलन गरिन्छ । त्यसैगरी, समस्याहरू समाधान गर्ने समय, समाधानका लागि कसले खर्च गर्‍यो, समस्या समाधानका लागि प्रयोग गरिएको ठाउँमा जगेडा सामग्रीहरूको प्रतिस्थापन र स्थानीय बजार वा जिल्ला सदरमुकाममा जगेडा सामग्रीहरूको उपलब्धता भएको वा नभएको जानकारी समेत उपभोक्ता समितिबाट संकलन गरिन्छ ।

यसै क्रममा, च्यारिटी वाटर अमेरिकाको सहयोगमा वि.सं. २०६७ देखि २०७९ आषाढ सम्ममा निर्माण गरिएको आयोजनाहरूको हेलो अनुगमन गरिएको हो । तदानुसार, सिन्धुलीको २५२ आयोजना, बागलुङको ८३ आयोजना, चितवनको २६ आयोजना, धादिङको दुई आयोजना र नुवाकोटको एक आयोजना गरी कुल ३६४ आयोजनाहरूको हेलो अनुगमन गरिएको हो ।

हेलो अनुगमन गरिएका ३६४ आयोजनाहरूमध्ये ८१ प्रतिशत आयोजनाहरू पूर्ण रूपमा संचालनमा छन् । त्यसैगरी, १४ प्रतिशत आयोजनाहरू आंशिक रूपमा संचालनमा छन् भने पाँच प्रतिशत आयोजनाहरू चल्दो अवस्थामा नरहेको देखिन्छ । गत वर्षको हेलो अनुगमन अनुसार ८६ प्रतिशत आयोजनाहरू पूर्ण रूपमा संचालनमा रहेको थियो भने यस वर्ष पाँच प्रतिशतले घटेको देखिन्छ । तसर्थ, नेवाद्वारा आंशिक रूपमा संचालनमा रहेका वा चल्दो अवस्था नरहेका आयोजनाहरूमा पहिचान गरिएका समस्याहरूको आधारमा योजना बनाई कार्यान्वयन गरेर पूर्ण रूपमा संचालनमा ल्याउने प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

हेलो अनुगमन मार्फत आयोजनाहरूमा पहिचान गरिएका समस्याहरूको आधारमा नेवाका प्राविधिकहरूले मर्मत कार्यकर्तालाई समस्याहरू समाधान गर्न फोन मार्फत प्रशिक्षण दिन्छन् । यदि समस्या तिनीहरूको क्षमता भन्दा बाहिरको छ भने नेवाका प्राविधिकहरूले समस्या समाधान गर्न सम्बन्धित आयोजनाको स्थलगत भ्रमण गरी मर्मत सहायता प्रदान गर्छन् । यदि त्यहाँ ठूलो क्षतिहरू भएको छ र पुनःस्थापना आवश्यक छ भने नेवाका प्राविधिकहरूले सर्वेक्षण गरी आयोजनाको पुनःस्थापनाका लागि योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिन्छ ।

यस पद्धतिबाट छोटो समयमा धेरै आयोजनाहरूको अनुगमन गर्न सकिने भएकोले लागत कम लाग्छ । त्यसले गर्दा यो अनुगमन पद्धति उपयोगी साबित हुनुका साथै यसको निरन्तर प्रयोग भइरहेको छ । नेपालको कतिपय स्थानमा खानेपानी आयोजनाहरू सम्पन्न भएको केही समयपछि नै रुग्ण हुँदै जाने प्रवृत्ति छ । जसले गर्दा नेपालमा हालसम्म निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरू मध्ये २८ प्रतिशत मात्रै पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा रहेको सरकारी तथ्याङ्क छ । यस तथ्यलाई हृदयङ्गम गरेर खानेपानी आयोजनाहरूलाई दीर्घकालसम्म चल्दो राख्न कार्यान्वयन पछिको अनुगमन तथा सहयोग पद्धति अपनाउनु उपयोगी हुने देखिन्छ ।

डा. महेश्वर प्रसाद यादव

लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान सार्थकतापूर्वक सम्पन्न

प्रत्येक वर्षको नोभेम्बर २५ मा मनाइने महिला हिंसा अन्त्य दिवसदेखि लिएर डिसेम्बर १० मा मनाइने विश्व मानव अधिकार दिवस बीचका १६ दिनसम्म मनाइने 'लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको सोह्र दिने अभियान' यस वर्ष नेवाले पनि विभिन्न कार्यक्रमको आयोजना गरेर मनाएको छ । विश्वबाट महिला हिंसा अन्त्य गर्ने उद्देश्य लिएको यस अभियानले सरकारी निकाय, संघ संस्था, नागरिक समाज, महिला संगठन लगायतका सरोकारवाला निकायहरूलाई महिला तथा किशोरीहरूमाथि हुने हिंसा अन्त्यका लागि एकीकृत हुनका लागि प्रेरित गर्ने गर्दछ ।

यो अभियान सफल बनाउनका लागि नेवा, वागमती प्रदेश कार्यालय, सिन्धुली अन्तर्गतका स्थानीय तहहरू हरिहपुरगढी र सुनकाशी गाउँपालिकामा तीन वटा र काभ्रे जिल्ला अन्तर्गतका रोशी र बेथानचोक गाउँपालिकाका तीन वटा गरी यस आर्थिक वर्षमा सञ्चालित छ वटा खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूमा कार्यरत कर्मचारी, स्थानीय तहका कर्मचारी, खानेपानी उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरू लगायत उपभोक्ताहरूको उपस्थितिमा यस अभियानको मूल नारा "सभ्य समाजको पहिचान, लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको अभियान" का साथै चेतनामूलक सन्देश लेखिएका ब्यानर, प्लेकार्ड तथा पम्पलेटहरू सहित समुदायहरूको परिक्रमा गरिएको थियो ।

यसैगरी यो अभियान अन्तर्गत नेवा गण्डकी प्रदेश कार्यालय, बागलुङ अन्तर्गत बागलुङ जिल्लाको ताराखोला गाउँपालिका-१ को माभखर्क, बडीगाड गाउँपालिका-१ को म्यालडाँडा र तमानखोला गाउँपालिका-५ तथा म्याग्दी जिल्लाको धवलागिरी गाउँपालिका-५ का भेडीखाल्टा

लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको सोह्र दिने अभियानका क्रममा आयोजित च्याली

आयोजित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना क्षेत्रमा पनि विभिन्न सन्देशमूलक नारा सहितको च्यालीले समुदाय परिक्रमा गरेको थियो । यस अवसरमा महिला हिंसा भनेको के हो ? यस्तो हिंसा कसरी हुन्छ र महिला हिंसा हुन नदिन के के कुरामा ध्यान दिनु पर्छ भन्ने विषयमा परिचर्चा गरिएको थियो । सो अवसरमा नेवाका सहजकर्ताहरूले महिला हिंसा सम्बन्धी कुनै पनि सूचना दिनु परेमा महिला आयोगको हेल्पलाइन नम्बर ११४५ मा फोन गर्न सकिने र सूचनादाताको परिचय गोप्य राखिने जानकारी समेत दिइएको थियो ।

विवेक प्रसाद दाहाल/विनोद कोइराला

चनौटेका एक सय घरमा खानेपानी सुविधा

सिन्धुली जिल्लाको मरिण गाउँपालिका-३ चनौटे गाउँका एक सय तीन घरमा खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको छ । दरबार लिफ्ट खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना निर्माण सम्पन्न भएसँगै यहाँका प्रत्येक घरमा खानेपानीको सुविधा विस्तार भएको हो ।

घर घरमा पानीको सुविधा भएपछि वर्षौंदेखि खानेपानीको दूलो सास्ती खेप्दै आएका चनौटेवासीहरूको दिनचर्यामा धेरै सहजता थपिएको छ । यस गाउँकी विमला तामाङ भन्नुहुन्छ "यो आयोजना सम्पन्न भएपछि हाम्रो खानेपानी समस्या हटेको छ, नत्र खानेपानी खोज्दै बिहान बित्थ्यो । आजभोलि यहाँका वासिन्दाहरू बढी भएको पानी उपयोग गरेर तरकारी खेती पनि गर्न थालेको उहाँले सुनाउनु भयो ।

मरिण गाउँपालिका र नेवाको साभेदारीमा यो खानेपानी आयोजना सम्पन्न भएको हो । विसं २०७८ भदौमा सम्झौता भई निर्माण सुरु भएको यस आयोजना विभिन्न समस्याका कारण सम्झौता अर्धसम्पन्न चार महिना ढिलो सम्पन्न भएको थियो । ६२ लाख १८ हजार आठ सय ६८ हजार रूपैयाँको लागतमा निर्माण सम्पन्न भएर सञ्चालनमा रहेको यस आयोजनाबाट समुदायमा बाह्रै महिना स्वच्छ खानेपानी सुविधा उपलब्ध भएको गाउँपालिका अध्यक्ष विमर्श मोक्तानले जानकारी

दिनुभयो । उहाँका अनुसार मरिणखोला नजिकै रहेको इनारको पानी पाँच सय मिटरमाथि डाँडामा बनाइएका चारवटा ट्याङकीमा पुऱ्याई त्यहाँबाट समुदायमा वितरण गर्ने गरिएको छ । यसरी पानी लिफ्ट गर्दा उठेको बिजुलीको सम्पूर्ण शुल्क गाउँपालिकाले तिर्दिने पनि उहाँले बताउनु भयो । "निःशुल्क खानेपानी हाम्रो अभियान हो, त्यही अनुरूप गाउँपालिकाले काम गरिरहेको छ ।" उहाँले भन्नुभयो ।

अध्यक्ष मोक्तानले यो खानेपानी आयोजना धेरै मेहेनत र लागतमा निर्माण भएको हुँदा यसको संरक्षण र दिगोपनमा स्थानीय उपभोक्ता सदैव सचेत रहनुपर्नेमा कुरामा जोड दिनुभयो । यसैगरी वडाध्यक्ष जीतबहादुर श्रेष्ठले यस खानेपानी योजनाबाट चनौटेका बासिन्दामात्रै नभई गाउँमा रहेको सरकारी विद्यालयका दुई सय पचास विद्यार्थीसमेत लाभान्वित भएको जानकारी दिनुभयो । उहाँले यस अघि पनि पटक पटक गरीबी निवारण कार्यक्रम र वडाले समुदायमा खानेपानीको सुविधा पुऱ्याउन गरेको प्रयास सफल हुन नसकेको बताउँदै यो आयोजना सम्पन्न भएपछि यहाँका वासिन्दाहरू, खासगरी गृहिणीहरूको जीवनमा धेरै नै सहजता थपिएको बताउनु भयो ।

क्यानाडा नेपाल अनलाइन पत्रिकाबाट उद्धृत तथा परिमार्जित

विकासको एउटा अवसरले समुदायमा ल्याएको परिवर्तन आँगनमै धारा, घर-घरमा होम स्टे

बागलुङ जिल्लाको पश्चिमी भेगमा रहेको मनोरम प्राकृतिक स्थल ढोरपाटनमा प्रत्येक वर्ष आन्तरिक र विदेशी पर्यटकहरूको भीड नै लाग्ने गर्छ। सुन्दर हरियाली पाटन (चउर), स्वच्छ वातावरण, नेपालमा कमैमात्र देखिने उत्तरतिर बग्ने खोलाका रूपमा रहेको उत्तरगंगा नदी र स्थानीय वासिन्दाहरूको विशिष्ट संस्कृति यहाँका प्रमुख आकर्षण हुन्। तर नेपालकै एक मात्र शिकार आरक्षका रूपमा रहेको यो क्षेत्रमा घुम्न र शिकार खेलन आउने आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटकहरूको प्रमुख समस्या भनेको बसोबासको नै रहेको छ। यहाँ आउने पर्यटकहरू दिनभर घुमेर बेलुकी बास बस्न पश्चिम बागलुङको प्रमुख व्यापारिक बजार बुर्तिबाड नै फर्किनु पर्ने बाध्यताले गर्दा यहाँको प्राकृतिक सौन्दर्यलाई चाहेर पनि पूरै नियाल्न असमर्थ हुन्छन्।

तर अब बिस्तारै यो अवस्थाको अन्त्य हुने देखिएको छ। यस क्षेत्रका केही महिलाहरूको अग्रसरताले गर्दा यहाँ खुलेका घर बास (होम स्टे) हरूबाट पर्यटकहरू त लाभान्वित भएका छन् नै, स्थानीय वासिन्दाहरूले पनि रोजगारीको राम्रो अवसर फेला पारेका छन्। करिब ३ सय ४० घरधुरीमा विभिन्न जाति र वर्गका मानिसहरूको बसोबास रहेको यहाँको पाखाथरका केही पौरखी महिलाहरू मिलेर यहाँ सुविधायुक्त होम स्टे सञ्चालनमा ल्याएका हुन्।

ढोरपाटनका धेरैजसो वासिन्दाहरू फागुनदेखि असोजसम्म मात्र यहाँ बसोवास गर्छन्। कार्तिक लाग्ने बित्तिकै यहाँ अत्यधिक जाडो हुने र हिउँ समेत पर्न थाल्ने र वस्तुभाउको चरनमा समेत समस्या हुने हुनाले उनीहरू असोजको अन्तिम सातादेखि फागुन पहिलो सातासम्म केही तल रहेको बोवाडमा बसोबास गर्छन्। केही वर्ष अघि मात्र कच्ची सडक पुगेको यस ठाउँमा स-साना व्यवसाय संचालन गरेर बस्ने मानिसहरू मात्र वर्षभरि यहाँ बस्ने गर्छन्।

खानेपानी सुविधाले संभव भएको होम स्टे

केही समयअघिसम्म ढोरपाटन क्षेत्रका वासिन्दाहरू खानेपानीका लागि नजिकैको खोला धाउन बाध्य थिए। पानीको अभावले उनीहरू मात्र नभई पर्यटकहरूले समेत धेरै असजिलो परिस्थितिको सामना

होम स्टे संचालकहरूले गरेको तरकारी खेती

आफ्नो होम स्टेका अधिलिख पुनम बुढा मगर

गर्नु परिरहेको थियो। यो अवस्थाको अन्त्यका लागि ढोरपाटन नगरपालिकाले यस नगरपालिकाको अन्य क्षेत्रमा खानेपानी सुविधाको प्रवर्धन गरिरहेको नेवालाई ढोरपाटन क्षेत्रमा पनि खानेपानीको काम गरिदिन आग्रह गरेपछि यहाँ खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना सञ्चालन भएको हो।

आँगनमै खानेपानीको धारा निर्माण भएपछि खानेपानीका लागि खोला धाउनु पर्ने बाध्यताको अन्त्य हुनुका साथै सरसफाइ तथा अन्य घरायसी काममा प्रयोग गर्न निकै सजिलो भएको स्थानीय पुनम बुढा मगर बताउनु हुन्छ। खानेपानी सुविधा भएपछि नै होमस्टे सञ्चालन गर्ने हौसला पलाएको बताउँदै उहाँ भन्नुहुन्छ “पहिलेदेखि नै पर्यटकहरूको घुँइचो लाग्ने तर बास बस्ने र खाने ठाउँ नपाउँदा खिन्न हुँदै बुर्तिबाड फर्कने गरेको देख्दा नै हामीलाई यहाँ होम स्टे सञ्चालन गर्न मन लागेको थियो, तर खोलाबाट पानी बोकेर चर्पी तथा अन्य सरसफाइको व्यवस्था मिलाउन निकै समस्या हुने भएकाले आँट आउँदैनथ्यो। आँगनमै चौबीसै घण्टा पानी आउने धारा भएपछि हामीले होम स्टे शुरु गर्‍यौं। धाराबाट खेर गएको पानीले आफ्नै बारीमा तरकारी पनि फलाउन थाल्यौं।”

होम स्टे सञ्चालनका लागि पाहुनाहरूको अन्य सुविधाका साथै सरसफाइको मापदण्ड पूरा गर्नु पर्ने हुन्छ। समुदायमा खानेपानीको सुविधा भइसकेपछि पुनमले गाउँकै अरु चार जना साथीसँग सल्लाह गरेर पाँच जनाको संयुक्त लगानीमा ‘पाखाथर होम स्टे’ सञ्चालनमा ल्याउनु भएको हो। यसमा हाल दश जनासम्म बसोबास गर्न सक्ने र पाहुनालाई ढोरपाटनको प्रख्यात आलु र आफ्नै करेसाबारीमा उत्पादित तरकारी समेत खुवाउने गरिन्छ। भर्खरै खुलेको यस होमस्टे पर्यटकहरू आउने मौसममा राम्रोसँग चल्ने कुरामा उहाँ विश्वस्त हुनुहुन्छ।

ढोरपाटनमा खुलेका होम स्टेहरू हाल संख्यामा थोरै भए पनि बिस्तारै यहाँ यो व्यवसाय मौलाउने कुरामा दुईमत हुँदैन। ढोरपाटनका महिलाहरूको यो अग्रसरताले खानेपानी र सरसफाइ विकासका प्रवेशद्वार हुन् भन्ने कुरालाई पुष्टि गर्दछ।

विनोद कोइराला

कर्णालीमा खासस्व योजना तर्जुमामा टेवा पुऱ्याउँदै नेवा

नेपाल सरकार तथा फिनल्याण्ड सरकारको सहलगानीमा कर्णाली प्रदेशमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रम सञ्चालन प्रारम्भ गरेको 'सबैको लागि दिगो खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता' (Sustainable WASH for All – SUSWA) आयोजनाले कार्यक्रम सञ्चालन हुने पालिकाहरूको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तर्जुमामा आवश्यक प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय सहयोग उपलब्ध गराउन नेवालाई विज्ञ संस्थाको रूपमा चयन गरेको छ। यस कार्यलाई मूर्त रूप दिन गत मंसिर ९ गते नेवा र SUSWA बीच एक सम्झौता सम्पन्न भएको छ। उक्त सम्झौता बमोजिम नेवाले सल्यानका नौ वटा, रुकुम पश्चिमका तीन वटा, जाजरकोटका दुई वटा र डोल्पाको एउटा गरी १५ वटा पालिकाहरूमा खासस्व योजना तर्जुमाका लागि प्राविधिक र व्यवस्थापकीय सहयोग उपलब्ध गराउने भएको छ। यसका लागि सम्बन्धित पालिकाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्न नेवाले मानव संशाधन परिचालन गरेको छ। यस आयोजनाले खासस्व योजना तर्जुमा भएका पालिकाहरूलाई कार्यक्रम सञ्चालनको मुख्य सूचक बनाएको हुनाले कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व खासस्व योजना तर्जुमालाई प्राथमिकता दिइएको हो। यस आर्थिक वर्षमा खासस्व योजना भएका आठ वटा पालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनको कार्य शुरु गर्ने योजनामा रहेको यस आयोजनाले आगामी वर्ष सल्यान, पश्चिम रुकुम, जाजरकोट, सुर्खेत र डोल्पा जिल्लामा कार्यक्रम विस्तार गर्ने लक्ष्य लिएको छ। यसका लागि SUSWA लाई कर्णाली प्रदेश सरकार, जलस्रोत तथा उर्जा विकास मन्त्रालयले उल्लिखित जिल्लाहरूको १५ वटा पालिकाहरूमा खासस्व योजना तर्जुमाको जिम्मेवारी प्रदान गरेको थियो।

हस्ताक्षरित सम्झौतापत्र आदानप्रदान गर्दै नेवाका निर्देशक रेशम जंग सिंह तथा SUSWA का प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार मारियो मिलानेसी

त्यसैगरी नेवाले कर्णाली जलाधार क्षेत्रमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता आयोजनाहरू सञ्चालन गरिरहेको USAID/DAI/Karnali Water Activity (KWA) को आर्थिक सहयोगमा DMI नेपाल प्रा. लि. सँगको कन्सोर्टियम अन्तर्गत कर्णाली नदीको तटीय क्षेत्रका चार वटा पालिकाहरूमा खासस्व योजना सहितको जल उपयोग गुरुयोजना (Water Use Master Plan-WUMP) तर्जुमाका लागि भूमिका निर्वाह गरेको छ। हाल उक्त खासस्व योजना सहितको WUMP तर्जुमा कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

विगतमा लामो समयसम्म कर्णाली प्रदेशका समुदायहरूमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धन कार्यमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँदै आएको नेवाले उक्त क्षेत्रमा आठ वर्षपछि पुनः आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्ने अवसर पाएको छ।

अरुण कुमार श्रेष्ठ

बुभौं सबैले

लय : सल्ला धुपैले

हे फोहोर पानी रोगको खानीलाई
छोपी राखौं सबैले पानीलाई^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ हो
आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२
हे मुहानदेखि मुख सम्म आउलानी
पस्न नदिउँ कहींबाट फोहोर नी^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ
हो आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२
हे फिल्टर गरी उमाली पानीलाई^२
सुधार गरौं मानिसको बानीलाई^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ
हो आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२

हे मुहानलाई, संरक्षण गरौं न
मिलिजुली सबजना लागौं न^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ हो
आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२
हे खानेपानी सुरक्षा योजना
लागू गरौं मिलेर सबजना लागौं न^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ
हो आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२
हे सफा स्वच्छ गाउँ र घरलाई^२
पूरा गरौं सरकारको लक्ष्यलाई^२
फोहोर पानीले^२ रोग निम्त्याउँछ
हो आफ्नै बानीले बुभौं सबैले^२

केशव बिष्ट

महिनै महिना

पानीको महसुल तिर्ने गरौं महिनै महिना ।
पैसा नतिरे मर्मत कोष नराखे धारामा पानी आउन्न ॥
मर्मत कार्यकर्तालाई तलब दिऔं महिनै महिना ।
नत्र भने ट्याङ्की, मुहान सफा र टुटी फेर्ने काम हुन्न ॥
समितिको बैठक बसौं महिनै महिना ।
नबसे त आयोजनाको अवस्था सबैलाई थाहा पाइन्न ॥
मुहानदेखि धारासम्म हेरौं महिनै महिना ।
अनुगमन नगरे त जोखिम भएको थाहा हुन्न ॥

राम बहादुर बुढा

अब भस्किएर बिउँभिनु पर्देन

मध्यरातको समय, चकमन्न वातावरण । दिनभरीको थकानले घरका सबैजना मस्त निन्द्रामा थिए । एक्कासी बाटुमाया ठाडामगर ओछ्यानबाट जुक्क उठेर “घरमा पानी एक थोपो छैन, पानी लिन जाने बेला भयो,” भन्दै कराउन थाल्नुभयो । बाटुमायाको आवाजले बिउँभेका उहाँका श्रीमान लोकबहादुरले बाटुमालाई भक्भक्काउँदै भन्नुभयो “ए, मध्यरात हो यो, सुत चूप लागेर, बिहान जानू पानी लिन ।”

लोकबहादुरका अनुसार कुवा धाउनु पर्ने दिनमा बाटुमाया कहिलेकाहीँ निन्द्रामा यसैगरी पानी लिन जानु पर्ने भन्दै बर्बराउँदै बिउँभिनु हुन्थ्यो ।

सिन्धुली जिल्लाको हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको वडा नम्बर ३ को माथिल्लो सोकन गाउँकी वासिन्दा बाटुमायालाई सुखले निदाउन समेत नदिने पानीको समस्याले यहाँका अरु मानिसलाई पनि त्यत्तिकै पिरोलेको थियो । राम्ररी नुवाई धुवाई गर्ने कुरा त परे जाओस्, धीत मर्नेगरी पानी पिउने कुरा यहाँ सपनामा पनि संभव नहोला जस्तो लाग्थ्यो ।

यस गाउँका मानिसहरू भालेको डाकोसँगै डोकोमा प्रागी र हातमा लाल्टिन बोकेर आधा घण्टा धाएर कुवामा पुग्थे । कुवामा पुग्ने बित्तिकै पानी भर्न पाइने होइन, पालो कुर्दाकुर्दै पानी लिएर घर पुग्दा घाम शिरमाथि चढिसकेको हुन्थ्यो । समय र शक्तिजति पानी भर्दाभर्दै सकिएपछि घरको बाँकी काम गर्ने समय नै रहँदैनथ्यो । कामको बोभले थिचेर खानपीनको पनि टुक्को हुँदैन थियो । मेलापात, घाँसदाउरा, गोठालो, हाटबजार जहाँ गए पनि पानीको चिन्ता मनभरि हुन्थ्यो । सबै काम सकेर लखतरान भएर साँझ घर फर्कँदा रित्तो गाग्री लडिरहेको हुन्थ्यो । अनि फेरि डोकोमा गाग्री बोकेर पँधेरा धाउनु पर्ने बाध्यताले साँझ बिहान छाड्दैनथ्यो । यहाँका वासिन्दालाई जीवन भनेको नै गाग्री बोकेर घर र पँधेर बीचको हिँडाई जस्तो भएको थियो ।

आँगनको धारामा बाटुमायाको अनुहारमा छर्चल्किएको खुशी

गाउँमा पानीको सुविधा नहुँदा कुवाबाट पानी भर्दै बाटुमाया

खानेपानीको यस्तो विकराल समस्याले यस क्षेत्रका वासिन्दालाई कहिल्यै पनि गरीबीको कुचक्रबाट उम्कन दिएको थिएन । खेतीपाती लगायतका अरु काम गर्नु पर्ने समयमा पानी भर्नेका लागि गर्नु पर्ने मेहेनतले गर्दा उनीहरूले अरु केही पनि सोच्न पाएका थिएनन् । उनीहरूको धेरैजसो समय र शक्ति पानी भर्नेमा सकिन्थ्यो ।

आखिरमा आए सुखका दिन

यस समुदायमा व्याप्त पानीको हाहाकार अन्त्यका लागि नेवा प्रदेश कार्यालय सिन्धुली र हरिहरपुरगढी गाउँपालिका बीच २०७८ श्रावणमा सम्झौता भएपछि माथिल्लो सोकनका वासिन्दाको खुशीको सीमा रहेन । आफूलाई चाहिएको आयोजना भएकाले उनीहरू आयोजनाका काममा एकजुट भएर काम गरेर र काम शुरु भएको तीन महिनाभित्रै गाउँका सम्पूर्ण चौबिस वटै घरमा पानी आयो ।

जीवनको ७३ हिउँद बितिसकेपछि बाटुमायाले आफ्नै घर अगाडि खानेपानीको धारामा धीत मरिञ्जेल पानीको उपभोग गर्न पाउनु भएको छ । “उतिखेर त साबुन पानीले लुगा धुने र आनन्दसँग नुहाउने कुरा नै हाम्रा लागि कथा जस्तो थियो” उहाँ भन्नुहुन्छ “मर्ने बेलामै भए पनि घर अगाडि पानी आएको देखदा अहिलेसम्मकै सबैभन्दा बढी खुशी लागेको छ ।”

यसरी सबैको प्रयासमा सम्पन्न भएको यस आयोजनाले यहाँका वासिन्दाको दिनचर्यामा ठूलो सहजता ल्याइदिएको छ । पानी प्रशस्त भएपछि यहाँका वासिन्दाहरूको व्यक्तिगत स्वच्छताको स्तरमा धेरै सुधार भएको छ । कतिपय मानिसहरूले बढी भएको र खेर गएको पानीको सदुपयोग गरेर तरकारी खेती लगाएका छन् । अब त खेतीपातीमा समय दिन र आराम गर्न पनि सक्ने भएका छन् । सबैभन्दा ठूलो कुरा अब पानीको अभावमा यहाँ कसैले पनि सपनामा भस्किएर बिउँभिनु पर्देन ।

✍️ मनिषा विक

वित्तीय पारदर्शिता र सुशासनमा नेवाको अनुभव

परिचय

सेवा प्रदायकलाई उत्तरदायी र जवाफदेही बनाई जनआकांक्षा अनुरूप प्रभावकारी छिटो, छरितो र प्रभावकारी सेवाका माध्यमबाट नागरिकलाई शासनको सुखद अनुभूति दिलाउनु नै सुशासन हो। विश्व बैकले सन् १९८९ मा विकास परियोजना सञ्चालनलाई पारदर्शी र जनमुखी बनाउन यो अवधारणाको सूत्रपात गरेको हो। यो जनमुखी शासन व्यवस्थाको एक बलियो आधार हो। नेपालको संविधानले पनि दिगो शान्ति, समृद्धि र सुशासनमा जोड दिएको हुँदा सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रमा समेत सुशासन कायम राख्नु सबै नागरिकको कर्तव्य पनि हो।

विगत तीन दशकदेखि समुदायमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्धनको कार्य गर्दै आइरहेको नेवाले आफ्ना आयोजनाहरूमा सुशासनलाई उच्च महत्व दिएको छ। कुनै पनि समुदायलाई आयोजना वास्तवमै आवश्यक छ त भन्ने सुनिश्चित गर्न नेवाले समुदायबाट माग तथा आवश्यकता संकलन गर्ने गर्दछ भने त्यस ठाउँमा आयोजना सञ्चालन गर्न सकिन्छ कि सकिँदैन भनेर पूर्वा संभाव्यता अध्ययन गर्ने गर्दछ। त्यसपछि विस्तृत सर्भेक्षणको प्रक्रिया शुरु हुन्छ र आवश्यकताको विश्लेषण, प्रस्तावना तयारी लागतको काम गरिन्छ। यो कार्य सम्पन्न भएपछि मात्र दातृ निकाय समक्ष प्रस्ताव पेश गरिन्छ र प्रस्ताव स्वीकृत भएपछि आयोजना सञ्चालन तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया शुरु हुन्छ।

नेवाले सुशासनका अनेकौं अवयवहरूलाई अपनाउँदै आएको छ, जसमध्ये आयोजनाका सम्पूर्ण वित्तीय तथा भौतिक पक्षको पारदर्शिता प्रमुख हो। यसका लागि नेवाले सार्वजनिक लेखा परीक्षणलाई प्राथमिकता दिएको छ। सार्वजनिक लेखा परीक्षण कुनै पनि संस्थाको आर्थिक, भौतिक तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी क्रियाकलापको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको संलग्नतामा गरिने परीक्षण वा जाँच हो। यसले संस्थाको कार्यक्रम, त्यसले दिएको सेवा र भएको खर्च, सुधार योजना, संस्थासँग सम्बन्धित अभिलेखहरू र अन्य दस्तावेजहरूका आधारमा गरिने संस्थाका सम्पूर्ण गतिविधिहरूको गुणात्मक र परिमाणात्मक परीक्षण गर्दछ।

संस्थाका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरूलाई पारदर्शी र जनउत्तरदायी बनाई सुशासन प्रवर्धन गर्नु समाजिक लेखा परीक्षणको मुख्य उद्देश्य हो।

नेवाका आयोजनाहरूमा सार्वजनिक लेखा परीक्षण

सुशासन र पारदर्शितालाई उच्च महत्व दिँदै आएको नेवाले आफ्नो आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा समुदायमा सञ्चालित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूमा आयोजना कार्यान्वयनको प्रारम्भमा पहिलो सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमको आयोजना गरिन्छ। यसमा आयोजना अन्तर्गत गरिने सबै क्रियाकलापहरू, तिनको सञ्चालनको कार्यनीति, जनसहभागिता जस्ता विषयमा व्यापक छलपल गरिन्छ।

आयोजनाका सबै क्रियाकलाप सम्पन्न भए लगत्तै पुनः सार्वजनिक

समुदायमा सञ्चालित सार्वजनिक सुनुवाईको एक दृष्य

लेखा परीक्षण गरिन्छ। यसबाट आयोजनामा भएको आर्थिक लगायत अन्य सम्पूर्ण गतिविधिका बारेमा उपभोक्ता तथा अन्य सरोकारवालाहरू प्रष्ट हुन्छन्। यसले आयोजनाको प्रारम्भमा व्यक्त गरिएका कुराहरू पूरा भए भएनन्, भएनन् भने किन भएनन् जस्ता जिज्ञासाको समाधान पनि गर्दछ।

यस बाहेक नेवाले आयोजना क्षेत्रको सार्वजनिक स्थलमा सबैले देखने र बुझ्ने गरी आयोजनाको विस्तृत विवरण भएको जानकारी राख्ने गर्दछ। यसले पारदर्शितामा उल्लेखनीय रूपले वृद्धि गर्दछ।

अपारदर्शी किसिमले गरिएको कुनै पनि कार्य सही नै भए तापनि त्यस प्रति सरोकारवालाहरूले औंला उठाउन सक्छन्। त्यसैले सम्पन्न भएका र आगामी क्रियाकलापहरू बारेमा जानकारी दिनु सेवा प्रदायकको समेत हितको कुरा हो।

सार्वजनिक लेखा परीक्षणको प्रक्रिया

नेवाले आयोजनाको विस्तृत सर्भेक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा अनुमानित बजेट तयार गरी आयोजनाको अनुमानित लागत निकाली आयोजना शुरु गर्ने गर्दछ। जसमा नेवाको तर्फबाट छुट्ट्याइएको बजेट, पालिकाबाट छुट्ट्याइएको बजेट र उपभोक्ता समिति मार्फत खर्च गर्नु पर्ने बजेट विवरण तयार हुन्छ। आयोजना शुरु हुँदा अनुमानित बजेटका आधारमा सम्भौता गरी काम शुरु गरिन्छ। वास्तविक खर्चको आधारमा आयोजनाको लागत खर्च निर्धारण गरिन्छ। आयोजना शुरुदेखि अन्त्यसम्म उपभोक्ता समितिको खाता मार्फत कति रकम प्राप्त भई कति खर्च भयो भन्ने विवरण सहितको लेखा राख्ने काम उपभोक्ता समितिको कार्यालयमा हुन्छ।

सार्वजनिक लेखा परीक्षणले समुदायलाई समेत उत्तरदायी र जिम्मेवार बनाउन भूमिका निर्वाह गर्दछ। उपभोक्ता समितिको खातामा पालिका, नेवा र समितिको नगद संकलनबाट जम्मा आम्दानी कति भयो, कुन कुन खर्चको शीर्षकमा आयोजनामा कति खर्च भयो, जम्मा संकलित मर्मत सम्भार कोष खातामा नगद र बैकमा खातामा जम्मा गरिएको रकमको बारेमा र खानेपानीको संरचनाको गुणस्तरको बारेमा खुल्ला

र पारदर्शी तरिकाले सम्पूर्ण उपभोक्ता समिति, पालिकाका प्रतिनिधि, समाजसेवी, बुद्धिजीवी, राजनैतिक दल र अन्य सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागितामा हुने भएकाले आयोजनाको बारेमा सबै क्षेत्रमा जानाकारी हुन्छ। यसले गर्दा आयोजना कार्यान्वयनका चरणमा भएका सम्पूर्ण गतिविधिलाई पारदर्शिताका साथ पेश गर्ने सुनौलो अवसर मिल्छ। यस प्रक्रियाले आयोजनामा भएको कमी कमजोरी सुधार गरी आगामी दिनको रणनीतिक कार्ययोजना बनाई आयोजनालाई दिगो र गुणस्तरीय बनाउने आधार मिल्दछ।

वित्तीय पारदर्शिता तथा सुशासनका लागि

अपनाइएका अन्य कदमहरू

यसबाहेक नेवाले वित्तीय पारदर्शिताका लागि आर्थिक नियमावली, समावेशी तरिकाले योग्य कर्मचारी छनोटका लागि कर्मचारी प्रशासकीय नियमावली, आर्थिक अनुशासनका लागि नियम संगत खरीद प्रक्रिया सम्बन्धी खरीद नियमावली एवं आयोजना संचालन तथा उचित व्यवस्थापनका लागि विभिन्न निर्देशिका तथा फिल्ड निर्देशिकाहरूको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यसबाहेक नेवाले पारदर्शिता र

सुशासनका लागि देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्दै आएको छ :

- समावेशी प्रकृतिको उपभोक्ता समिति गठन, जसमा कोषाध्यक्षमा महिला अनिवार्य।
- आयोजना सञ्चालनको प्रारम्भ र अन्त्यमा गरिने सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम।
- स्थानीय सरकारसँग आयोजनाको विस्तृत विवरण सहित द्विपक्षीय र त्रिपक्षीय सम्झौता तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन।
- आयोजनाको लागत, नेवाको सहयोग, श्रमदान र निर्माण गरिने संरचनाहरूको सामाजिक नक्सा सहितको होर्डिड बोर्ड समुदायको सार्वजनिक स्थलमा राख्ने परिपाटी।
- समय समयमा आन्तरिक र वाह्य लेखा परीक्षणको व्यवस्था।
- समय समयमा दाता तथा अन्य सरोकारवाला निकायबाट आयोजनाको प्रभावकारीता कार्यान्वयनबारे स्थलगत अनुगमन।

✍ निर्मला जोशी/अम्बिका खड्का

खानेपानी आयोजनाको दिगो व्यवस्थापनका लागि मर्मत सम्भार कोषको महत्व

खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको निर्माण कार्य प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि नै भविष्यमा खानेपानी प्रणालीको मर्मत सम्भारका लागि भनेर छुट्टयाइएको र खानेपानी योजना निर्माण भइसकेपछि प्रणालीको मर्मत सम्भार कार्यका लागि खर्च गर्ने गरी जम्मा गरेको कोषलाई मर्मत सम्भार कोष भनिन्छ।

खानेपानी मर्मत सम्भार कोषको आवश्यकता किन ?

हाप्रो जस्तो कमजोर अर्थतन्त्र भएको देशका अधिकांश मानिसहरूसँग घरको सानोतिनो कामका लागि समेत भनेको बेलामा पैसा हुँदैन। खानेपानी प्रणालीको मर्मत सम्भार कार्य जस्तो अपभर्षट गर्नु पर्ने कामका लागि त उनीहरूले तुरुन्तै पैसा निकाल्न सक्ने कुरै हुँदैन। प्रणालीमा सानोतिनो खराबी आएर पनि उपभोक्ताहरू सुविधाबाट वञ्चित हुनु पर्ने अवस्था आउन नदिनका लागि यो कोषको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ।

मर्मत सम्भार कोषबाट हुने फाइदाहरू

नियमित रूपमा मर्मत सम्भार कोष उठाउने गरिएको छ भने आवश्यक परेको बेलामा खानेपानीको मर्मत सम्भार कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री तथा औजारको खरीद गर्न सकिन्छ। यसबाट खानेपानी मर्मत सम्भार कार्यकर्ता (ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता) लाई पारिश्रमिक दिन सकिन्छ। मर्मत कोषको केही अंश रकम सम्बन्धित उपभोक्ताहरूकै आय बढाउने कार्यमा लगानी गर्न सकिन्छ। कतिपय उपभोक्ताहरूले मर्मत सम्भार कोषकै रकमबाट नयाँ मुहान समेत किनेका उदाहरणहरू पनि छन् भने खानेपानी योजनाका अन्य अवयवहरू विस्तार गर्ने कार्यमा खर्च गर्न सकिन्छ। यसैगरी कोषको क्षमता हेरी समुदायको हितका लागि अन्य विकास कार्यमा खर्च गर्न सकिन्छ।

उपभोक्ताहरूलाई कुनै किसिमको आपत विपत वा भवितव्य पर्दा यस्तो कोष रकम खर्च गर्न सकिन्छ। अर्को महत्वपूर्ण कुरा, यसबाट नियमित बचत गर्ने बानी बसाल्न मद्दत पुग्दछ।

खानेपानी मर्मत कोषको परिचालन

खानेपानी मर्मत कोषलाई जीवन्त राख्न यसको सही परिचालनमा ध्यान दिनु जरुरी छ। यो कोषको उद्देश्य खानेपानी प्रणालीलाई सदैव चल्दो राख्ने भएकाले यो निरन्तर र केही उल्लेख्य रूपमा उठाउनु पर्दछ। एक दुइ पटकको मर्मत सम्भार कार्य गर्दा कोष नै बाँकी नरहने अवस्था आउन दिनु हुँदैन। मर्मत सम्भार कोष परिचालन गर्दा निम्न पक्षलाई ध्यान दिनु पर्दछ :

- आवश्यक मर्मत सम्भार कार्यका लागि खर्च गर्ने,
- ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्तालाई पारिश्रमिक दिने,
- कोषको रकम उत्पादनशील कार्यमा लगानी गर्ने।
- खानेपानी आयोजनासँग सम्बन्धित कामलाई प्रोत्साहन गर्ने खालका क्रियाकलापमा खर्च गर्ने।

यसैगरी यस्तो कोष परिचालनको नीति तर्जुमा गर्न आवश्यक छ। यसो भएमा पैसाको हिनामिना हुन पाउँदैन। प्राथमिकताका आधारमा कोषको परिचालन गर्न सकिन्छ, निम्न आय भएका उपभोक्ताहरूको आयमा वृद्धि हुनजान्छ, विपन्न वर्गहरूलाई कम व्याजमा रकम उपलब्ध गराउन सकिन्छ र खानेपानी योजना दिगो रहन्छ। तर महत्वपूर्ण कुरा के हो भने यस्तो कोषको पहिलो प्राथमिकता भनेको खानेपानी मर्मत सम्भार कार्य नै हो, ऋण लगानी होइन।

✍ हेमराज महारा

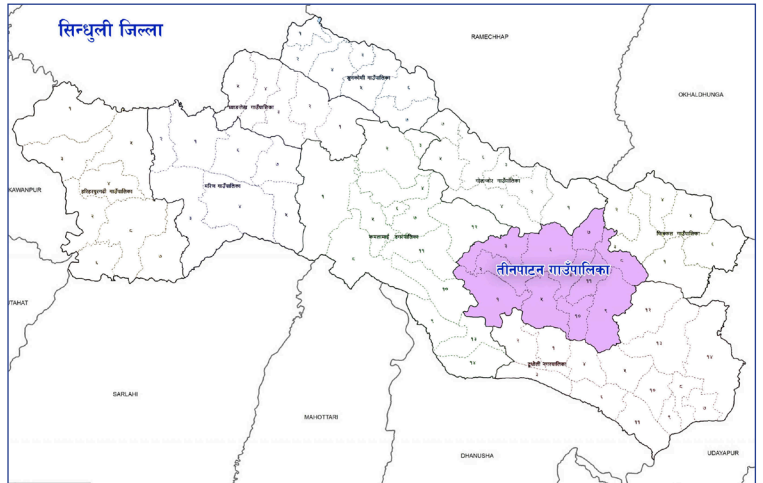
‘खानेपानी सुविधाले मानिसहरूको जीवनस्तर माथि उठेको छ’

सिन्धुली जिल्लाको तीनपाटन गाउँपालिका साबिकका बेलघारी, भीमस्थान, जरायोटा, बालाजोर, तोम्रामखोला, बाहुनातिल्पुड, आम्बोटे र लाम्पान्टार गाविसहरू मिलेर गठन भएको हो । ११ वडामा विभक्त यस पालिकाका विभिन्न वडामा नेवाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग, पालिकाको साभेदारी तथा उपभोक्ताहरूको सक्रियतामा खानेपानी आयोजनाहरू सञ्चालन भएका छन् ।

यस गाउँपालिका अन्तर्गतका साबिकका गाविसहरूमा नेवाले एक दशक अघिदेखि नै खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू सञ्चालन गर्दै आएको थियो । २०७४ सालमा सम्पन्न स्थानीय तहको पहिलो निर्वाचनबाट निर्वाचित भएपछि यस पालिकाका अत्यावश्यक भएका अन्य स्थानहरूमा नेवा र पालिकाको साभेदारीमा खानेपानी तथा सरसफाइका थप आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने अवसर प्राप्त भयो ।

सिन्धुली जिल्लामा विगत लामो समयदेखि नेवा कार्यरत भएकाले यसका कर्मचारीहरूसँग व्यक्तिगत रूपमा समेत सम्बन्ध स्थापित भएको थियो । तत्कालीन गाविसहरूमा नेवा कार्यरत रहँदा नेवाका कर्मचारी स्वर्गीय गणेश तिमल्सिना लगायतका साथीहरू हाम्रो क्षेत्रमा भएको पानीको अभावका बारेमा परिचित हुनुहुन्थ्यो । जसले गर्दा हामीलाई मिलेर काम गर्न सजिलो भयो ।

आयोजनाहरू निर्माण हुनु अघि गाउँघरमा खासगरी वर्षायाममा भडाडापखालाजन्य रोगहरूको प्रकोप हुने गर्दथ्यो । अब त्यस्ता रोगव्याधि धेरै हदसम्म घटेको छ । विगतमा यहाँका वासिन्दाहरू पानी लिनकै लागि एक घण्टासम्म धाउन बाध्य थिए भने अब मानिसहरूको घर आँगनमै पानीको सुविधा उपलब्ध छ । हाम्रो समाजमा गरिएको कामको परम्परागत बाँडफाँड अनुसार पानीको जोहो गर्ने, बालबच्चा स्याहार्ने जस्ता कामको दायित्व महिलाकै

काँधमा हुने गर्दछ । घरमै पानीको सुविधा भएपछि प्रत्यक्ष रूपमा महिलाहरूको जीवनमा परिवर्तन आएको छ । यहाँका वासिन्दाले खेर गएको पानीको सदुपयोग गरेर करेसबारी लगाउनु भएको छ । मानिसहरूले व्यक्तिगत सरसफाइमा ध्यान दिन पाएका छन् ।

आयोजनाको दिगोपनका लागि अपनाइएका प्रावधानहरू

विगतमा हाम्रै पालिका लगायत जिल्लाका अन्य समुदायमा विभिन्न निकायहरूको सहयोगमा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरू यसको डिजाइन अवधि पूरा नभइकनै विग्रिने भत्किने गरेको पाइन्थ्यो । त्यसबाट पाठ सिक्ने यस पालिकामा निर्मित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूलाई दिगो राख्न हामीले आवश्यक प्रवन्ध गरेका छौं । आयोजनाहरूलाई चल्दो राख्न नेवाले उपभोक्ताहरूलाई दिगोपनका प्रावधानहरू लागू गर्ने ज्ञान प्राप्त भयो । दिगोपनका लागि लागत र श्रम साभेदारी महत्वपूर्ण छ । आफ्नो लगानी र मेहेनत भएपछि आयोजनाप्रति उपभोक्ताहरूको अपनत्व बढ्छ भने अर्कातिर दातृ निकाय एकलैले बोक्नु पर्ने आर्थिक भार पनि कम हुन्छ ।

उपभोक्ता समितिको नियमित बैठक, सबैले महशुल तिर्नेपने व्यवस्था, मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको व्यवस्था र उनीहरूलाई नियमित पारिश्रमिक दिने व्यवस्थालाई नेवाले प्राथमिकता दिएको छ, र समुदायका मानिसहरूले यसको परिपालन गर्दै आएका छन् । खानेपानी प्रणालीमा सानोतिनो समस्या आउने बित्तिकै त्यसको समाधान गऱ्यो भने सुविधा अवरुद्ध हुन पाउँदैन र मर्मतसम्भारका लागि ठूलो खर्च गर्नु पर्दैन । यस्ता व्यवस्थाले आयोजना दिगो राख्न ठूलो सहयोग पुऱ्याउने मेरो विश्वास छ ।

नेवाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा तीनपाटन गाउँपालिकामा सञ्चालित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू

क्र.सं.	वडा नं.	साबिक गाविस	सम्पन्न वर्ष	आयोजना	धारा संख्या	घरधुरी	जनसंख्या
१	७	तोम्रामखोला	सन् २०११	८	११४	३५१	२,५३८
२	९	आम्बोटे	सन् २०१३	११	३८०	७७४	५,३८३
३	६	बालाजोर	सन् २०१४	८	३९२	६९८	५,११५
४	४, ५	जरायोटा	सन् २०१५	१४	४०५	८५०	५,७९२
५	१०, ११	लाम्पान्टार	सन् २०१५	१७	४८७	९०२	६,४५७
६	१	बेलघारी	सन् २०१७	८	१७१	४४६	३,३७०
७	२, ३	भीमस्थान	सन् २०१७	६	१८६	५२९	३,६६०
८	८	बाहुनातिल्पुड	सन् २०२०	१८	१९१	६९९	३,८१५
९	१,३,५,८	तीनपाटन गापा	सन् २०२१	४	९९	२२९	१,४९२
१०	१,३,१०	तीनपाटन गापा	सन् २०२२	७	३३८	४३८	२,५०४
जम्मा				१०१	२,७६३	५,८३६	४०,०४६

स्रोत : नेवा

विभिन्न जातजाति, फरक आर्थिक अवस्था भएका उपभोक्ताहरूलाई आयोजनाका प्रत्येक चरणमा सक्रिय रूपले संलग्न गराउने नेवाको नीतिले आयोजनाहरू समावेशी भएका छन्। प्रत्येक १५ दिनमा समुदायका सबै तह र तप्काका सदस्यहरू मिलेर बनेको उपभोक्ता समितिको बैठक बस्ने गर्दछ। यसले गर्दा आपसी सद्भाव कायम हुन पनि मद्दत पुगेको मैले पाएको छु।

राज्य र यस अन्तर्गतका सेवा प्रदायकहरूले एकै ठाउँमा एउटै शीर्षकमा पटक पटक लगानी गर्न सक्दैनन्। त्यसैले हामीले यी खानेपानी आयोजनाहरू कम्तिमा पनि २० वर्षसम्म सञ्चालन गर्नु पर्छ, भन्ने कुरामा जोड दिएका छौं। दिनदिनै बढ्दो जनसंख्या र मानिसको बदलिंदो जीवनशैलीले गर्दा पानीको प्रयोग बढ्दै जान्छ। यो कुरालाई मध्यनजर गरेर तीनपाटन गाउँपालिकाले दश वर्षे खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना २०२० देखि २०३० तर्जुमा गरेको छ। जस अन्तर्गत हामीले आगामी ५० वर्षसम्म यस ठाउँको आवश्यकता पूरा हुने किसिमले काम गर्नेछौं। यो योजनामा सबैको सहभागिता रहनेछ।

यस पालिकामा धेरैजसो आयोजनाहरू ग्राभिटि प्रविधिको छन् भने केही स्थानमा लिफ्ट प्रविधि समेत प्रयोग भएको छ। यहाँका केही धाराहरूमा सेन्सर जोडिएको छ, जसले पानीको चल्दोपनबारे नेवा र दातृ निकायलाई सूचना दिन्छ। यसले गर्दा सम्बन्धित निकायलाई अनुगमनमा सजिलो त भएको छ, नै, उपभोक्ताहरूले पानीको सही सदुपयोग गर्न थाल्नु भएको छ। नेवा र दातृ निकायले धाराको अवस्थाबारेमा थाहा पाउँछ, भन्ने कुराले पनि पानीको जथाभावी प्रयोगमा नियन्त्रण भएको छ।

आफ्नो कार्यक्षमता अध्यक्ष श्री कर्ण बहादुर मगर

आयोजनासँग सम्बन्धित केही गुनासो भएमा सर्वप्रथम त उपभोक्ता समितिले नै सुन्छ, सानातिना गुनासा भएमा त्यहीँबाट समाधान गर्ने गर्दछ। यदि कुनै ठुला प्रकृतिका गुनासा भएमा वडाले समन्वय गर्दछ, त्यहाँबाट पनि समाधान हुन नसकेमा पालिकाबाट त्यसको निराकरण हुने गर्छ। यस अर्थमा खानेपानी आयोजनाले सुशासनलाई महत्व दिएको छ। पालिकाभित्र निर्मित खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूको सुशासनलाई कायम राख्न र खानेपानी प्रणालीलाई चल्दो राख्न पालिका सदैव सहयोगी रहने विश्वास दिलाउन चाहन्छु।

✍ कर्णबहादुर मगर, अध्यक्ष, तीनपाटन गाउँपालिका
(नेवा प्रदेश कार्यालयका पि.एम.आर. सुपरभाइजर
नवीन धिमिरेसँगको कुराकानीमा आधारित)

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्धन सम्बन्धी सञ्जालहरूमा नेवाको आबद्धता

नेवाले सबैका लागि सरसफाइ र पानी (Sanitation and Water for All – SWA) नामक विश्वव्यापी बहुसरोकारवाला साभेदार संस्थाको आबद्धता प्राप्त गरेको छ। संयुक्त राज्य अमेरिकाको न्यूयोर्कमा प्रधान कार्यालय रहेको उक्त संस्था विभिन्न देशका सरकार, नागरिक समाज, निजी कम्पनीहरू, संयुक्त राष्ट्र संघका नियोगहरू, शैक्षिक र अनुसन्धाता संस्थाहरू, विकास बैंकहरू र दाताहरू लगायतका संस्थाहरू मिलेर बनको हो। नेपाले यो आबद्धता यही पुष २७ गते प्राप्त गरेको हो।

सबैका लागि, सधैं र सबै ठाउँमा पानी, सरसफाइ र स्वच्छताका सुविधाहरू प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यले संयुक्त राष्ट्र संघको पहलमा गठन भएको यो संस्थाले पानी र सरसफाइ सम्बन्धी मानव अधिकार सुनिश्चितताका लागि राजनीतिक प्रतिबद्धता बढाउन अभिनव तरीकाहरू उपनाउने गर्दछ। यस प्रयोजनका लागि यस संस्थाले सरकारहरू, नियामकहरू, दाताहरू, वित्तीय संस्थाहरू, संयुक्त राष्ट्र संघका नियोगहरू, नागरिक समाज, अनुसन्धाता संस्थाहरू र निजी क्षेत्रलाई परिचालन गर्ने गर्दछ। यस संस्थाका साभेदारहरूले पानी र सरसफाइमा सर्वसुलभ पहुँचका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्धनका संरचना निर्माण मात्र पर्याप्त

नहुने महशुस गरी यस क्षेत्रमा सुदृढ नेतृत्व र सुशासन प्रवर्धनलाई उच्च महत्व दिने गर्छन्। यसैगरी यस संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको विकासका लागि राजनीतिक प्रतिबद्धता लागि वकालत गर्ने, निर्णय प्रक्रियामा कमजोर समूहहरूको सहभागितालाई बढावा दिने, आवश्यकीय क्षेत्रमा वित्तीय सहयोग उपलब्ध गराई त्यसको प्रभावकारी उपयोग सुनिश्चित गर्ने, अन्तरदेशीय सिकाईहरूलाई महत्व दिने र यस क्षेत्रको प्रवर्धनका लागि एकअर्कालाई प्रतिबद्ध र जवाफदेही बनाउने कार्य गर्दछ।

सञ्जाल आबद्धताका क्रममा नेवा २०७९ मंसिर २२ गतेबाट महिनावारी स्वास्थ्य र स्वच्छता व्यवस्थापन सम्बन्धी साभेदारहरूको सञ्जाल (Menstrual Health and Hygiene Management Partners Alliance – MHM PA Nepal) मा आबद्ध भएको छ। ७० भन्दा बढी सदस्य संस्थाहरूको समन्वय र विचार आदानप्रदान गर्ने उद्देश्यले गठित यो सञ्जाल अन्तर-क्षेत्रीय, अन्तर-व्यवसायिक र बहु-सरोकारवाला मञ्च हो। यसका गतिविधिहरू महिनावारीलाई मर्यादित बनाउने लक्ष्यतर्फ उन्मुख छन्।

✍ कुमार प्रसाद सिलवाल

महिनावारी सचेतनाका लागि कथानक गीत 'आफ्नै घर छु, तर पर पर छु' सार्वजनिक

महिनावारी एक सामान्य जैविक प्रक्रिया मात्र भएको हुँदा यस्तो बेलामा किशोरी तथा महिलाहरू माथि कुनै विभेद गरिनु हुँदैन भन्ने सन्देश दिने उद्देश्यले राष्ट्रिय महिनावारी सञ्जालको सहकार्यमा "आफ्नै घर छु, तर पर पर छु" मुख्य बोल भएको कथानक गीत सार्वजनिक गरिएको छ । गीत सञ्जीतका माध्यमबाट सामाजिक समस्या तथा कुरीति विरुद्ध सचेतना जगाउँदै आएका प्रसिद्ध कलाकार प्रकाश सपुतको कथा/निर्देशन रहेको यो गीतमा तुलसी बोहोराको स्वर रहेको छ भने गीतको शब्द (हेर्नुहोस् संलग्न बाकस) र लय प्रकाश सपुतकै रहेको छ । केकी अधिकारी फिल्मस् र आरन प्रोडक्सनद्वारा प्रस्तुत यस गीतको नाट्य रूपान्तरमा अभिनेत्री केकी अधिकारी, प्रकाश सपुत, सोबिता अधिकारी र अन्यको अभिनय रहेको छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय मर्यादित महिनावारी दिवस, डिसेम्बर ८ (यसपटक मंसिर २२ गते) का अवसरमा सार्वजनिक गरिएको उक्त गीतमा महिनावारी एक सामान्य शारीरिक प्रक्रिया भए पनि हाम्रो समाजमा किशोरी एवं महिलाहरू महिनावारी हुँदा आफ्नै परिवारका अरु सदस्यबाट भौतिक रूपमा मात्र नभई मानसिक रूपमा समेत अलग गराइन्छन् र त्यस्तो अवस्थामा पीडित महिला तथा किशोरीहरू कस्तो मनोदशा भोग्न बाध्य हुन्छन् भन्ने कुरालाई मर्मस्पर्शी किसिमले प्रस्तुत गरिएको छ ।

पहिलोपटक महिनावारी हुँदा किशोरीहरूलाई यो अत्यन्त स्वाभाविक शारीरिक प्रक्रिया, यो सृष्टिको वरदान हो, त्यसैले डराउनु पर्दैन भनेर सम्झाउनुको साटो परिवारका अग्रजहरूबाट गरिने भेदभावपूर्ण व्यवहारलाई यस गीतमा अत्यन्त स्वाभाविक प्रक्रियाले चित्रण गरिएको छ । महिनावारी भएको अवस्थामा आफ्नै छोरी चेलीलाई परिवारबाट अलग्याउँदा उनीहरूलाई शारीरिक पीडाभन्दा

बढी मानसिक पीडा हुन्छ भन्ने अनुभूति गराएर समाजमा जरो गाडेको यो कुरीति न्यूनीकरण गर्न सशक्त सन्देश दिन सफल यो गीत यु-ट्युबमा उपलब्ध छ । [विपिन हाडा](#)

पर पर छु

चौध लाग्दा शरीरबाट निस्क्यो थोरै रगत
त्यही रगतले पराईजस्तो भयो मेरो जगत
संगै सुत्ने हजुरमाले ओछ्यान सार्दिनु भो
जन्मदिने बा-आमाले पानी बादिनु भो
आफ्नै घर छु, आफ्नै घर छु, तर पर-पर छु

प्रकृतिको नियम होला तन दुखेको थियो
समाजको नियमले फन मन दुखेको थियो
प्रकृति र समाजको नियम मानिरहेँ
केटाकेटी जस्तै थिएँ, केटी मात्रै भएँ
आफ्नै घर छु, आफ्नै घर छु, तर पर-पर छु

नछुने यो कुचलनले कति रोएकी छु
स्वास नफेर्नुस् आज मैले हावा छोएकी छु
रगत पोतेकी छु, गीतमा आँशु भरेकी छु
किनकि म आज पनि पर सरेकी छु

